

Een prille, maar hoopvolle ontwikkeling

‘Zelfmeting kan justitiabelen een tool in handen geven om gedrag bij te sturen’

Quantified Self (QS), of zelfmeting, is de trend waarbij de mens in toenemende mate technologie integreert in zijn leven, met als doel informatie te verzamelen over zichzelf en hiervan te leren en/of zichzelf bij te sturen. Denk bijvoorbeeld aan de steeds populairder wordende stappentellers, of *smartwatches* die niet alleen beweging maar ook slaappatronen kunnen registreren. Deze trend is ook zichtbaar in de gezondheidszorg; suikerpatiënten meten bijvoorbeeld hun eigen suikerspiegel en bepalen zelf hoeveel insuline ze nodig hebben.

Het ministerie van J&V ziet ook kansen voor justitiabelen; personen die een straf uitzitten. Zelfmeting kan mogelijk bijdragen aan het vergroten van het probleeminzicht van deze groep, het voorspellen van (negatief) gedrag, het verbeteren van behandeling, toezicht en bejegening en het ontwikkelen van alternatieve behandelingen. Het WODC voerde een verkenning van toepassingsmogelijkheden van zelfmeting voor de justitiële context uit. WODC- onderzoeker Liza Cornet, universitair hoofddocent Psychologie, Gezondheid en Technologie Matthijs Noordzij en projectleider bij de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) Stefania Rosanio, over de toepassingsmogelijkheden, de kanttekeningen en de perspectieven van zelfmeting bij justitiabelen.

Wat is er mogelijk wat betreft zelfmeting als we kijken naar een ander veld, zoals de gezondheidszorg?

‘Binnen de reguliere gezondheidszorg gebeurt best veel, bijvoorbeeld met zelfmeting van vitale functies’, merkt Matthijs Noordzij op. ‘In de gezondheidszorg wordt veel gepioneerd. Maar dan spreken we over lichamelijk onderzoek: dit onderzoek naar de mogelijkheden van zelfmeting in de justitiële context richt zich voornamelijk op het mentale aspect; hoe denken en wat ervaren mensen? En hoe kunnen we dat meten? Een vraag die we met enige terughoudendheid moeten beantwoorden.’ ‘Ik ben het met je eens,’ zegt WODC onderzoeker Liza Cornet, ‘Maar ik zie ook dat we veel kunnen leren van de ontwikkelingen rondom zelfmeting in de geestelijke gezondheidszorg waar de nadruk op mentale processen ligt. We hoeven niet opnieuw het wiel uit te vinden.’

Begrijpen we de gegevens verkregen met technologische zelfmeetmethoden goed genoeg om nu al in de praktijk te gebruiken?

Noordzij: 'Er schuilt een gevaar in de interpretatie van verzamelde gegevens. Mensen komen makkelijk in een 1-op-1 interpretatie terecht. Bijvoorbeeld: de hartslag van iemand gaat omhoog en er wordt geconcludeerd dat iemand dus boos wordt. Vanuit de wetenschap weten we allang dat je die conclusie niet kunt trekken, maar in de praktijk vergeten we dat makkelijk. Dat komt omdat mensen geneigd zijn om coherent te denken: iemand toont aangespannen nekspieren, die zal dan wel boos zijn. In onderzoek ontdekken we dat dat niet altijd waar is.' Projectleider Stefania Rosanio onderschrijft het voorbehoud van Noordzij en benadrukt dat het onderzoek van het WODC ook echt als verkenning moet worden gezien. Tegelijkertijd ziet ze nu ook al toegevoegde waarde: door zelfmeting kunnen justitiabelen meer leren focussen op zelfreflectie. Het meten van bepaalde waarden bij zichzelf en het bespreken daarvan met de behandelaar, geeft ze een kapstok om over zichzelf na te denken. Zelfmeting als instrument. Rosanio: 'De justitiabelen worden aan het denken gezet wanneer ze hun lichamelijke activiteit terug zien door stil te staan bij hun eigen emoties en gevoelens en door die bespreekbaar te maken. Waarom liep de hartslag bijvoorbeeld op vlak voordat het mentorgesprek van start ging? Was er sprake van spanning voorafgaand aan het gesprek? Of was er een andere reden voor de verhoging in hartslag? We hebben vaak niet geleerd dat lichamelijke processen samenhangen met gedrag en emoties. Zelfmeting kan mogelijk meer inzicht geven in deze relatie.'

Hoe kunnen we de gegevens van technologische zelfmeetmethoden gebruiken om maatwerk te leveren?

'Dat is nog best ingewikkeld', vindt Cornet. 'Allerlei variabelen kunnen bijvoorbeeld leiden tot agressie: slaapttekort, te weinig beweging. Eigenlijk moet je al die elementen bij een persoon goed in kaart hebben gebracht om maatwerk te kunnen toepassen. En dan moet je dat ook nog mixen met het karakter van de persoon.' Innovatieve tools zoals 'big data'-analyse en 'machine learning' zouden benut kunnen worden om allerlei individuele variabelen te linken aan bepaald gedrag.

Justitie is afhankelijk van 'commerciële' apparatuur bij veel vormen van zelfmeting. Hoe gaan we om met de veiligheid van de verkregen data?

Een goede vraag, reageren zowel Cornet als Noordzij en Rosanio. Want je kunt ervan uitgaan dat data die verkregen is met commerciële apparatuur, verder gedeeld of verkocht wordt. En dat is onwenselijk vanuit het perspectief van privacy en beveiliging. Noordzij geeft aan dat de universiteit Twente waaraan hij is verbonden, bij dit soort onderzoek eigen servers en eigen systemen gebruikt. Cornet merkt op dat het zelf ontwikkelen van apparatuur vanuit het Ministerie van Justitie en

Veiligheid een oplossing zou kunnen zijn, maar wel een die veel tijd en geld kost. Rosario vult aan: Er is steeds veel discussie over dataverzameling voor andere behoeften. Wij praten daarover, maar die discussie moet ook op een ander niveau worden gevoerd. Dat kunnen wij niet oplossen. Continuïteit, betrouwbaarheid, een discussie over ICT faciliteiten, moet in een brede context binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid gevoerd worden.'

Zelfmeting in de justitiële context kan makkelijk gepercipieerd worden als een verkapt controlemiddel. Hoe kijken jullie aan tegen controle versus empoweren?

'Zowel controle als empowerment is belangrijk en ligt in elkaars verlengde', vindt Noordzij. Het zijn twee kanten van dezelfde medaille. Dat er de wens om controle is vanuit justitie, dat snap ik. En er zijn ook justitiabelen die dat als positief ervaren.' Rosario vult aan dat vooral de perceptie van de justitiabele telt, en hoe er met hem over gesproken wordt. 'Bovendien is zorgen dat mensen beter terugkomen in de samenleving een doel bij alles wat we doen. Justitie heeft geen enkel belang bij 'alleen maar' controle.'

Wat zijn nu de vervolgstappen?

Cornet: 'Vanuit de praktijk is er de wens om beter agressief gedrag te kunnen signaleren en voorspellen. Meer wetenschappelijk onderzoek naar de rol van zelfmeting ter voorspelling van agressief gedrag is daarom nodig. Op dit moment lopen er verschillende promotietrajecten. Maar naast deze complexe toepassing zou op dit moment al gepilot kunnen worden met relatief eenvoudige zelfmeetmethoden, zoals een stappenteller om beweging van justitiabelen te monitoren en te verbeteren en een speciale app om reclasseringstoezicht te ondersteunen. En er is meer aandacht nodig voor de veiligheid van zelfmeetmethoden. Het WODC is net gestart met een casusonderzoek naar de manier waarop data van commerciële zelfmeetapparatuur door fabrikanten verwerkt, opgeslagen en beheerd wordt. De ontwikkeling naar de 'zelfmetende' justitiabele verloopt in stapjes.'

”